

Tentoonstelling Antwerpse Natiepenningen

Numismatica Herentals, 10 november 2013.

door Hendrik Van Caelenberghe

de Kraan Natie op het St. Jansplein

** Een stukje geschiedenis**

De benaming natie is een typisch Antwerps verschijnsel, een beetje vergelijkbaar met de gilden en waren groeperingen van arbeiders met eenzelfde doel en met eenzelfde beroep. Reeds in de middeleeuwen namelijk in 1263 was er een eerste georganiseerde groep havenarbeiders “de Kraenekinders” die een kraan bedienden om vaten en andere zware lasten te lossen. Door de groeiende economische bedrijvigheid kwamen er van langsom meer naties waardoor de concurrentie toenam. We krijgen als reactie hierop gesloten naties met numerus clausus, inkomrechten en opgelegde tarieven zoals de Buidel dragers in 1427. Door deze privileges kwamen de kooplui bij de uitbreiding van de handelsactiviteit vanaf het begin van de 16^e eeuw in voortdurend conflict met het stadsbestuur. De ambachten en naties werden door de Franse bezetter opgeheven op 24 november 1795 wat vrijheid van arbeid aan de haven betekende. Toch was dit maar schijn, want al snel waren er conflicten tussen de oude gevestigde havenarbeiders en nieuwkomers. Via een achterpoortje in oude reglementen gedoogde het stadsbestuur het voortbestaan van de oude toestand in de haven.

Onder Willem I werd de haveninfrastructuur door de staat aan de stad overgedragen en besliste deze tezamen met de Kamer van Koophandel dat er geen monopolies of privileges konden verstrekt worden. Oude en nieuwe naties groeiden uit tot dynamische vrije ondernemingen die tegen competitieve tarieven hun diensten aanboden. Omdat het laden en lossen in Antwerpen goedkoper en sneller gebeurde dan in Amsterdam of Rotterdam werd hun bestaan oogluikend toegestaan.

Zo rond 1870 werd Antwerpen een belangrijke doorvoerhaven waarbij de havenactiviteit stelselmatig toenam. Hier zien we dat de meeste naties evolueerden van arbeidersverenigingen tot verenigingen van kleine kapitalisten die het werk coördineerden.

Terwijl bij de zeilschepen de laad en losoperaties door de omvangrijke bemanning zelf werd uitgevoerd, is er bij de doorbraak van de stoomvaart een kleinere bemanning maar wel een grotere tonnenmaat. Door dit laatste gegeven kon de bemanning niet meer instaan voor die activiteiten (laden en lossen) en ontstond er een nieuwe groep havenwerkers: de stouwers. Deze stouwersbedrijven zorgden voor de laad- en losoperaties met uitzondering van binnenschepen.

In het jaarboek 1997 van het EGMP¹ verscheen een uitgebreid artikel met als titel “De naties en hun betaalpenningen” van R. Waerzeggers. Vooraleer over te gaan tot de bespreking van de bons en betaalpenningen (p.105 tot 171) geeft de auteur eerst een grondige uitleg en een historische schets over de naties.

** de penningen **

De penningen golden als bewijs voor de prestaties van de dokwerkers die ze konden ten gelde maken in het kantoor of in het café van het bedrijf. Deze penningen vermelden telkens de naam van de werkgever en de duur van de prestatie. In bepaalde periodes van het jaar kon de lengte van een werkdag wel eens verschillen zoals bv. van maart tot november werd er gerekend in zomerdagen, waarbij één uur langer werd gewerkt dan op winterdagen.

Wegens het ontbreken van een datum is het moeilijk de penningen juist te dateren. Mogelijks zijn ze in gebruik vanaf de eerste grote havenuitbreiding omstreeks 1860. Met de oprichting van CEPA² na 1929, werden ze niet meer gebruikt. Vanaf dan werd er een loonbriefje verstrekt aan de havenarbeider die hij wekelijks kon omwisselen in de kantoren van CEPA.

Alle tentoongestelde penningen worden hierna afgebeeld met een kleine historiek van de Natie die ze uitgaf.

¹ Dit jaarboek is te raadplegen in de bibliotheek van Numismatica Herentals.

² CEPA staat voor 'Centrale des employeurs du port d'Anvers' (Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen)

Amerika Natie

Locatie ankerrui - Antwerpen

De Amerika Natie werd op 1 april 1873 opgericht door Johannes Baptist Aerts, een voormalige deken (*) van de Hessenatie. De natie werd omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijk naam "Aerts, Van Laerhoven & Cie". Na de terugkeer van Aerts in 1883 naar de Hessenatie, veranderde de naam in "Th. Van Laerhoven & Cie". Op 28 maart 1901 werd het een samenwerkende maatschappij. In 1910 bezat deze natie 40 paarden, 125 wagen en 4 kranen. Jaarlijks werd er ongeveer 250.000 ton scheepslading behandeld met ongeveer 300 werklieden. In 1911 treedt de natie toe tot het Syndicaat der Natiën. Vanaf 1932 is zij gevestigd in de Ankerrui met magazijnen in de Bredastraat, Dijlestraat en Kalkstraat. Op dat moment is zij ook gespecialiseerd in Congolese producten. In 1945 richt zij het zusterbedrijf Trabema N.V. op. Gylsen Stevedoring (***) neemt in 1968 Amerika Natie over.

** Deken: de deken is binnen een gilde de hoogste gezagdrager. De functienaam deken is in gebruik sinds het tweede kwart van de zestiende eeuw*

**** Stevedoring Company Gylsen N.V. - Genuastraat 1- Antwerpen 2000*

Kraan Natie

Locatie St. Jansplein - Antwerpen

De Kraan Natie wordt voor het eerst vernoemd als Kraankindersnatie, gevestigd in een lokaal aan de Steenstraat 7 met een totaal van 16 leden. De hoofdactiviteit is het behandelen en bewaren van producten zoals wijn, rum, eau-de-vie, likeuren ea.

In 1872 vestigt de Kraan Natie zich in een nieuwbouw (zie foto) aan het Sint Jansplein en is zij eveneens stichtend lid van de Vereniging van Werknatiën van Antwerpen. In 1888 telt zij 30 natiebazen en is ondertussen omgevormd van een vennootschap onder gemeenschappelijk naam tot een samenwerkende maatschappij met als firmanaam De Herdt en Brock.

In 1910 bezat deze natie 40 paarden, 105 wagens en 3 kranen. Jaarlijks werd ongeveer 300.000 ton scheepslading behandeld met ongeveer 220 werklieden.

In 1987 is zij een van de gebruikers van het nieuwe complex van de Magazijn Bond Der Natiën NV aan het Delwaiedok.

Katoen Natie neemt in 1988 Kraan Natie over.

Stouwerij-penning van Joseph J. Lee & Co

Dit stouwerijbedrijf werd opgericht in 1891.

In 1902 was het gevestigd aan de Orteliuskaai 2, in 1910 en 1920 had het eveneens magazijnen aan de Londenstraat 2 en de Bataviastraat 17.

Stouwerij Joseph J. Lee & Co werd in 1972 overgenomen door Seaport Terminals.

Bronnen:

- E. Van Kasteren, B. Baete, R. Waerzeggers 'Antwerpse Havenpenningen' Brasschaat 2011.
- R. Waerzeggers, 'De naties en hun betaalpenningen' EGMP Jaarboek 1997.